N°. 407. 1848.

DE TIJD.

NOORD-HOLLANDSCHE COURANT.

Dieu et mon droit.

ZATURDAG, 19 AUGUSTUS.

Deze COURANT verschijnt te AMSTERDAM, Dagelijks, behalve Zondags. Het abonnement voor 3 maanden is ƒ 4,50; de buitensteden ƒ 5,50; franco door het geheele Rijk. Brieven, Gelden, enz. FRANCO te adresseren aan het Bureau der COURANT.

AGENTEN.
Te 's Hage, Gebr. J. & H. v. LANGENHUYSEN.
Te s' Bosch, Gebr. VERHOEVEN.
Te Rotterdam, J. A. VAN BELLE.

Advertentien van *Zes* regels en daar beneden worden tegen ƒ 1,00 geplaatst; meer dan *Zes* regels tegen 15 cents per regel. — Voor alle advertentien wordt bovendien 35 cents zegelregt betaald. Voor groote letters betaalt men naar de plaatsruimte meer.

AMSTERDAM, 18 Augustus.

De discussiën over de Grondwet zijn gisteren in de Kamer voortgezet; dertig leden hadden reeds het woord gevoerd. Heden worden de beraadslagingen vervolgd. In de zitting van gisteren zijn nog vooraf eenige wijzigingen ingekomen, t. w.:

ONTWERP VAN WET N°. III.

Art. 4. Aan het slot van dit artikel wordt de navolgende nieuwe zinsnede bijgevoegd:

„In geval van vereeniging of splitsing van provincien, voorziet dezelfde wet, die dit beveelt, in de wijziging, welke daardoor in deze verhouding noodig zal worden bevonden."

ONTWERP VAN WET N°. VIII.

Art. 5. Het laatste der in dit artikel voorgedragen nieuwe artikelen zal luiden:

Art ... „De militie te land komt, in gewone tijden, jaarlijks eenmaal te zamen, om, gedurende niet langer dan ... weken, in den wapenhandel te worden geoefend, tenzij de Koning het raadzaam mogt oordeelen, dat zamenkomen geheel of gedeeltelijk achterwege te laten.

„De Koning kan een deel der militie, door de wet te bepalen, doen zamenblijven.

„De ligting van het loopende jaar kan tot eerste oefening hoogstens twaalf maanden onder de wapenen gehouden worden."

's GRAVENHAGE, 17 Augustus.

In de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van heden heeft de commissie van rapporteurs haar algemeen verslag uitgebragt over het ontwerp tot verderen verkoop der domeinen, dit stuk gedrukt zijnde, zullen de discussien nader worden bepaald.

Aan de orde van den dag is de voortzetting der beraadslagingen over de ontwerpen betrekkelijk de *Grondwets-herziening*, waarin nog eenige nadere wijzigingen zijn gebragt.

De heer *Telting* wenscht kortelijk het woord te voeren, over sommige punten. Spr. heeft steeds nuttige hervormingen gewenscht als ze van de Regering uitgingen; hij blijft van oordeel dat veel op rekening van de Grondwet is gesteld, wat aan haar niet behoorde toegeschreven te worden. Hij had gemeend dat de herziening ware gegrond geworden op het verslag der Kamer van 16 Maart, die grondslagen zijn niet meer dezelfde, de hoofdbestanddeelen zijn veranderd en veel is er in wat een weerklank is van de onstuimige gebeurtenissen elders. Toch hij zal, bij de behoefte aan herziening, veel van zijne persoonlijke denkwijze opofferen, om het groote werk te helpen tot stand brengen. Zoo kan hij, de bepalingen nopens de koloniën thans aannemen en heenstappen over art. 3, 23, 29, het blijven bestaan van den Raad van State, in strijd met het laatste lid van art. 41 enz.

Hij meent dat daaruit blijkt van zijne zucht tot toenadering; maar, bij levensvragen, is de grens der inschikkelijkheid; daarover zal hij niet heenstappen, en die punten zijn:

1°. Regtstreeksche verkiezingen, zoo op zich zelve als in verband met de inrigting der Eerste Kamer;

2°. De emancipatie der geestelijken van alle preventive staatstoezigt.

Het regt van vereeniging kan hij niet goedkeuren, maar hij zal deswege nog de nadere inlichtingen der Regering afwachten, ofschoon hij er groote bezwaren tegen heeft.

Spr. ontwikkelt nu zijne bijzondere bedenkingen: 1°. Nopens regtstreeksche verkiezingen, die veel in getal zijn; b. v. zij zijn gebrekkig in zich zelve; ze zijn niet passende voor deze natie; de taak der verkiezingen zal voor de meesten een last zijn; men zal ook het doel niet bereiken dat men zich voorstelt; er zal geene genoegzame kennis zijn bij de kiesgeregtigden; weinigen zullen in staat zijn, keuzen te doen met kennis van zaken, maar veeleer den wil van anderen volgen; hij prijst aan de verkiezingen met éénen trap; vooral tegen zijne bezwaren bij beschouwing van de inrigting der Eerste Kamer, die hij wil gekozen hebben door den Koning, voor het leven aangesteld en onontbindbaar; om deze redenen zal Spr. Ontwerp III afstemmen en ook Ontwerp II, omdat daarbij de ontbindbaarheid der Eerste Kamer is voorgesteld.

2°. Nopens zijn tweede hoofdbezwaar, blijft Spr. bij zijn gevoelen, bij de discussie over het regt van placet ontwikkeld; hij kan nu nog veel minder toelaten, dat dit regt voor altijd wordt weggenomen.

In de wijziging, gebragt in het ontwerp nopens het onderwijs, kan hij zich daarmede vereenigen.

De heer *Nap* ontwikkelt de dringende noodzakelijkheid eener herziening der Grondwet, in de eerste plaats wegens het bestaande gebrekkige stelsel van volksvertegenwoordiging en van de verkiezingen derzelve, in de tweede plaats, uithoofde der gebiedende voorschriften van de Grondwet, die volstrekt noodzakelijke bezuinigingen in den weg staan. Hij heeft, met het oog op de gewigtige gebeurtenissen, die in den laatsten tijd en in Europa plaats vonden, het belang erkend, om, zooveel doenlijk, de wenschen des volks te bevredigen, en de wenschelijkheid, om op den weg van redelijken vooruitgang voort te streven. Hij wijst er op, dat, te midden van zoo onrustige bewegingen van buiten, ons land daarvan is vrij gebleven en daar steeds zijn blijven heerschen eerbied voor de wet, eerbied voor het staats-bestuur. De Spreker ziet dan ook niet, dat brandende van het oogenblik in, om in alle staats-inrigtingen hervorming te brengen. Het is evenwel de pligt van den wetgever en van den staatsman, om aller wenschen te behartigen en te vereenigen, mits die vereeniging slechts plaats hebbe voorwaardelijk, d. i. tot behoud van den Staat.

De wetgeving en de Regering moeten weten, wat de wenschen des volks zijn; die grens heeft zich de Spr. bij deze beraadslagingen afgebakend. Naar die beginselen zal hij de ontwerpen beoordeelen en zal hij bij ieder ontwerp zijne bezwaren, die niet veel in getal zijn, mededeelen. Zoo loopen alsnog zijne bezwaren over de volksvertegenwoordiging, Eerste Kamer, het regt van vereeniging en de koloniale wetgeving. Omtrent andere punten zal hij den loop der discussiën afwachten.

Wat nu het eerste ontwerp betreft, zoo juicht de Spr. van harte toe de vrijzinnige bepalingen, die daarin zijn opgenomen. Enkele artikelen had hij gaarne anders gezien, als niet genoeg de zedelijke kracht der wet bevorderende. Ook op den weg der bezuiniging had men daarin verder kunnen gaan.

De wijzigingen, door de Regering in de ontwerpen gebragt, schijnen den redenaar steeds onvoldoende. Hij keurt het af, dat het regt van beperking omtrent vereeniging en vergadering aan den gewonen wetgever is gegeven. Die beperking is nog steeds tot de openbare orde bepaald. Aan het regt van vereeniging zullen dus nog de rust en goede zeden worden prijs gegeven, waardoor de grondzuilen van den Staat zullen worden ondermijnd. Hij wijst er op, wat daarvan in het buitenland de gevolgen waren, alwaar de groote menigte onophoudelijk in spanning blijft verkeeren, en de groote kunst der volksmenners steeds daarin bestaat, om den staat van zaken om te keeren. Geene Regering is alsdan bekwaam om zich staande te houden. De politieke drukpers heeft dan ook hier te lande nooit aangedrongen op de erkenning van dit regt. Wel zijn er somwijlen in het godsdienstige klagten opgegaan, wanneer de Regering onschadelijke vereenigingen meende te moeten tegengaan. Maar dan had men geene als de thans bedoelde op het oog. Het is waar, de burgerlijke zin der natie geeft geen vermoeden van misbruik in deze, maar zij kan op dien weg verder gaan; politieke vereenigingen kunnen tot verder leiden, en het zou dus onvoorzigtig gehandeld zijn, dit ontwerp goed te keuren, waarin alleen *de openbare orde* beschermd wordt. Hij deelt dan ook niet de authenthieke interpretatie, aan die woorden gegeven, als zouden die meer omvatten, dan naar de letter derzelve is op te maken. De Spreker verklaart zich voorts tegen de woorden: *in Europa*, in het 3e art. Hij acht de inlassching van dat woord verkeerd. Volgens de verklaring toch der Regering zijn de overzeesche bezittingen van den Staat een integrerend deel van den Staat. Mitsdien blijven de volkplantingen *buiten* den Staat daardoor *in* den Staat.

Nu strijdt het, volgens Spr., zoowel met het Staats- als met het volksregt, om de volkplantingen van den Staat als een integrerend deel daarvan te beschouwen. Die beschouwing is van ver uitziende gevolgen en strijd tegen den geest der Grondwet; want de Grondwet spreekt van ingezetenen van *Nederland*, maar niet van *Europa*. Wanneer zij bedoelt de ingezetenen in en buiten Europa, dan zullen de ingezetenen der overzeesche bezittingen gelijke politieke regten hebben als die in Europa; en dit acht Spr. onbestaanbaar. Die strijd is vooral merkbaar bij vergelijking der art. 1, 8 en 10 van het ontwerp met art. 5 van het Burgerlijk Wetboek. De Grondwet geeft hier noodelooze politieke regten, die in art. 40 weder worden ontnomen.

De heer *Hoffman* zegt, dat het werk, waartoe de Kamer thans geroepen is hare stem uit te brengen, het allerbelangrijkste en waarschijnlijk het laatste zal zijn, waarover zij zich zal te verklaren hebben.

Spr. is van oordeel, dat de wensch van hen, die verandering en bijvoeging in de Grondwet noodzakelijk achtten, te lang overhoord is gebleven. Daardoor is de wensch tot die herziening verlevendigd, en eindelijk een volkswensch geworden, ook de meest bezadigden in den lande deelen dien; maar daardoor is de herziening ook eene leus geworden voor hen, welke hier, zoowel als overal elders, zich weinig om het volksgeluk bekreunende, daarin voldoening voor hun eigen belang verwachten. Van daar al die valsche voorstellingen van de gevolgen der herziening ook en wel voornamelijk voor de materiëele welvaart des volks.

Spr. betreurt het dat men de kalme tijden tot herziening heeft laten voorbijgaan, en gaat de geschiedenis van de onderwerpelijke voordragten kortelijk door. In hoe verre daarbij van de door deze Kamer geuite wenschen is gebruik gemaakt, wil Spr. echter niet onderzoeken. Hij oordeelt toch dat een gezegde, in de memorie van toelichting, „dat de Staten-Generaal het geheele Nederlandsche volk vertegenwoordigen van eene wettelijke fictie tot eene waarheid is gemaakt," zijdelings te kennen geeft, dat die wenschen, als slechts van eene gedeeltelijke en dan nog wel fictieve vertegenwoordiging uitgegaan, in geene aanmerking behoefden genomen te worden. Is dit waarlijk het gevoelen der Regering of van het ministerie, zegt Spr., dan ware het, naar zijne bescheidene meening, beter geweest aan deze vertegenwoordiging de beslissing over deze ontwerpen niet op te dragen. Spr. acht zulke uitdrukkingen ongelukkig gekozen en weinig geschikt om een gemeen overleg te bevorderen, waaraan het vaderland meer dan ooit behoefte heeft. De Regering en de vertegenwoordiging behooren toch eenstemmig te zijn omtrent datgene, wat voor het waar belang der natie, de bewaring van de maatschappelijke orde, het behoud van den Staat dienstig is. Beiden behoeven vooral in tijden waarin driften en hartstogten in werking zijn gebragt, daartoe groote zedelijke kracht; en die kracht wordt, naar Spr. inzien, door zulke uitdrukkingen van de Regering omtrent de vertegenwoordiging zoodanig verlamd, dat zij hem deden aarzelen of hij bij deze beraadslaging al dan niet het woord zou voeren. En hij zag zich nog meer deswege in twijfel na de woorden, in een rapport van een lid van het homogeen ministerie aan den Koning: „dat de Regering, zonder zich in de beraadslaging deswege te mengen, aan de Kamers de beslissing moest overlaten, of zij door eene aanneming der 12 wets-ontwerpen voldoening aan de Natie willen geven, of door eene verwerping de rust van het rijk op het spel zetten."

Spr. acht, als hij den zin dier woorden begrijpt, de vrijheid der discussie van de Kamer aangerand; en dat zij dus den eed der leden tot eene ijdele klank zouden maken. Spr. acht zich echter gehouden rekenschap van zijn gevoelen te geven; het slot van het verslag dezer Kamer van 16 Maart drukt omtrent de Grondwetsherziening geheel en al zijnen wensch uit, dat namelijk aan het Staatsverdrag bestendigheid, aan den Troon onwankelbaarheid, aan het Volk tevredenheid en aan den Staat veerkracht zal worden verzekerd; die woorden, ze zijn van een lid des ministeraads, de Kamer heeft die tot de hare gemaakt, en daarmede zeker de gevoelens van de groote meerderheid der Natie uitgedrukt. De Natie wil, overeenkomstig haar wezenlijk belang, verbetering in onze instellingen, met behoud van den bestaanden regeringsvorm, met eerbiediging van verkregen regten, verduidelijking, ontwikkeling van de bestaande Grondwet; in één woord, vooruitgang, geene omverwerping. Spr. oordeelt dat in deze ontwerpen veel gevonden wordt, waarvan het wenschelijke bezwaarlijk, het noodzakelijke onmogelijk aan te wijzen is, en waarover hij alleen om onschadelijkheid kan heenstappen; hij waarschuwt tegen overdreven theoriën; hij betreurt dat men trapswijze verbetering vroeger heeft verzuimd, zoodat men nu, bijv. nopens de verkiezingen, aan de onzekere gevolgen van een te plotselingen overgang is blootgesteld.

Spr. meent dat de Kamer blijken van grondig onderzoek en zucht tot bevordering van gemeen overleg heeft gegeven, en hij heeft die zucht nu bij de jongste wijzigingen meer dan vroeger van de zijde der Regering zien aan den dag leggen. Hij spreekt tegen het regt van vereeniging, als eene vrucht van vreemden bodem, en wenscht, in het belang der orde, deswege meer preventieve, den repressieve bepalingen. Hij hoopt dat weerzijdsche toegefelijkheid het groote doel, het heil des vaderlands zal bevorderd hebben.

Z. Exc. de *Minister van Justitie* vat kortelijk het woord op. Daar er herhaaldelijk toespelingen zijn gemaakt op omstandigheden, vreemd aan deze Kamer, zoo vermeent Z. Exc. het stilzwijgen niet langer te kunnen bewaren. — Toen de Eerste Kamer twee wets-ontwerpen afstemde, was zij volkomen in haar regt. Toen hij, minister in de strekking, welke hij in die verwerping meende te zien, van óordeel was, zijn ontslag te moeten nemen, was ook hij volkomen in zijn regt om te handelen, zoo als hij gedaan heeft. Sedert vijf maanden, is het steeds de bedoeling des ministers geweest, en, zegt Z. Exc., zoowel de leden der Commissie van 17 Maart als de leden van het Ministerie van 25 Maart kunnen het getuigen, te trachten tot een vergelijk te komen en de gemoederen te bevredigen. Toen de Koning weigerde het ontslag aan te nemen, en hem, minister, met zijn vertrouwen bleef vereeren, was de Koning wederom in zijn regt, evenzeer als Hij dit was door de aanvulling in de Eerste Kamer. Dit alles is de gewone constitutionele gang van zaken.

Men bedriege zich, zegt Z. Exc., ten dien aanzien niet, want degeen, die het volk achter zich heeft is de Koning, die de hervorming wil. Hij, minister, zal slechts kortstondig aanblijven: hij is niet dan het werktuig des Konings.

De heer *Enschedé* herinnert dat hij behoort heeft tot degenen, die gewild hebben dat de herziening uitging van de Kroon; dat hij zich nimmer ontveinsd heeft dat er verbeteringen noodig waren, dat ook hij aangedrongen heeft om de behoeften des tijds in aanmerking te nemen. Aangenaam was hem derhalve de aankondiging dat van de Kroon de wenschelijke verbeteringen zou len uitgaan. Nog vóór dat er eene voordragt gedaan werd, brak de geweldige beroering los, welke de maatschappelijke orde bedreigde. Natuurlijk dat na die gebeurtenissen het aanbieden der eerste ontwerpen een kreet van afkeuring deden opgaan. Sedert zijn echter geheel andere voordragten gedaan, en nu vraagt Spr. zich af hoe hij die beoordeelen moet. Spr. beschouwt de regtstreeksche verkiezingen als eene proeve. Mogt die ongunstig uitvallen, dan blijft altijd het middel over, een beroep op het gezond verstand der stemgeregtigden te doen.

Wat het godsdienstig punt betreft, is Spr. van oordeel dat in een land, waar de kerkdiensten zoo tegen elkander overstaan, deze aan de burgerlijke overheid moeten ondergeschikt zijn. Deze moet zorg en dat zij in hare uitoefening blijve binnen de bepaling der wet. Spr. had zich vroeger gevoegd bij hen, die het regt van placet begeerden. Sedert zijn echter de tijden veranderd Ten einde eene gewijzigde orde van zaken tot stand

te brengen, moet ieder wat van zijn bijzondere meening ten offer brengen. Zoo lang Spr., in den loop der beraadslagingen niet van het gevaar van vrijheid in het stuk van godsdienst overtuigd wordt, zal hij geen grond vinden daaromtrent een afkeurend votum uit te brengen.

Ook het punt nopens het onderwijs acht hij, na de gemaakte wijzigingen, voldoende. Hij had, vóór de aanneming, twee voorwaarden: 1°. geen openbaar en bijzonder vrij onderwijs, dan onder dadelijk toezigt der burgerlijke overheid; 2°. genoemd onderwijs niet dan naast een onderwijs van staatswege. Daaraan wordt bij de voordragt voldaan.

Ook aan het regt van vereeniging, zoo als dit wordt voorgedragen, kan Spr. zijne goedkeuring geven. Bij den drang der omstandigheden zal hij zich in het algemeen niet tegen de voordragten verzetten, ofschoon echter den loop der beraadslagingen afwachtende, alvorens zich bepaald te verklaren.

De heer *Mutsaers* schetst in krachtige trekken het gewigt der tegenwoordige beraadslagingen. Naauw is daaraan verbonden, alles wat eene gansche natie kan doen staan of vallen, met de beslissing die thans zal uitgebragt worden, worden welligt uitgemaakt het lot en de toekomst van het Nederlandsche volk; het zijn of niet zijn van het vaderland. Spr. zal kortelijk zijne stem motiveren, omdat de meeste leden dit hebben gedaan.

Hij treedt vooraf in eene beschouwing nopens den toestand van Europa, hetwelk zich in weinige dagen omkeerde en eene geheel nieuwe gedaante aannam. Op den geschokten en brandenden bodem van dat nieuwe Europa, plantte zich eene nieuwe vlag: de vlag der vrijheid: en een nieuw beginsel verscheen er: het beginsel van meerdere deelneming des volks aan de gemeene zaak en aan de uitoefening der oppermagt. Troonen vielen voor die vlag, troonen waggelden bij het optreden van dat beginsel.

Het was eene algemeene omwenteling liggende in de wegen der Voorzienigheid, dáár tot stand gekomen met geweld en bedekt met bloed, hier ontsproten in rust en met behoud van orde en openbare veiligheid. Ja, in eens trad men in het gebied van het Europesche staatsregt eene gansche eeuw voorwaarts. Na herinnerd te hebben dat Nederland te midden van het brandend Europa kalm was gebleven en een toonbeeld van rust en orde voor allen; na gewezen te hebben op het woord des konings; die zich onvoorwaardelijk onder de nieuwe vlag van waarachtige vrijheid plaatste, vraagt Spr. of nu de vertegenwoordigers niet met den koning zullen gaan staan onder dezelfde banier, dan of zij zullen afwijken en zich alzoo plaatsen tusschen vorst en natie en aan deze weigeren, wat gene haar geven wil? Spr. kan zulks niet gelooven. Hij neemt de Europesche omwenteling aan als een *fait accompli*; hij verfoeit de kwade beginselen waarvan zij elders uitging; het geweld en de misdaad, die haar elders vergezelden, of opvolgden; maar hij miskent de behoeften niet, die zij deed ontstaan en hij werpt niet van zich af de waarheden en vrijheden waaraan zij de geboorte gaf. Dit is het standpunt waarop Spr. zich plaatst bij de beoordeeling der gewijzigde Grondwet.

Verandering, diep ingrijpende verandering is noodig, om dat de tijd het gebiedt; zoo ook uitbreiding van volks-vrijheden:

Nogthans ontmoeten deze voordragten tegenstand, juist dáár, waar zij der vrijheid en der uitbreiding van het volksregt de hand bieden, en dien tegenstand ontmoeten zij niet bij de kroon, niet bij de regering, maar bij de vertegenwoordiging. Opmerkelijk, onverklaarbaar en ongelukkig verschijnsel. Men heeft zich geergerd eene fictie genoemd te zijn en op hetzelfde oogenblik zal men het bewijs leveren te zijn eene onwaarheid. Spr. gaat alsnu de gronden, waarop de afwijzing van velen berust, achtervolgens na, en wederlegt de redenen, voor die afwijzing aangevoerd, eerst met betrekking tot de regtstreeksche verkiezingen. Eene andere dan die is zijns inziens naar het wezen der volks-vertegenwoordiging eene logische onwaarheid.

Het volk is niet rijp, zegt men. Maar men blijft het bewijs schuldig, en de onrijpheid en de ongeschiktheid der getrapte verkiezing is bewezen.

Daarna komt Spr. op de Eerste Kamer, de slotsom van zijn betoog is: dat de benoeming door den Koning en de niet-ontbindbaarheid die men verlangt, de grootste tegenstrijdigheid daarstelt. De Eerste Kamer zal ze zijn, wat zij zijn moet, vertegenwoordigt het aristocratische, dat is in ons land het conservative element, uit het volk. Maar daarom moet zij uitgaan van het volk, middellijk of onmiddellijk. Ofschoon de inrigting dier Kamer, zoo als ze daar ligt, aannemelijke en niet aannemelijke zijden heeft, (de keuze door de Prov. Staten, omdat het getal leden bepaald is, omdat zij worden gekozen uit een onontbindbaar collegie), zal Spr. zich er toch mede kunnen vereenigen, opdat er een einde kome aan de groote zaak, en wie aan dat belang geen offer weet te brengen, van zijn eigen gevoelen, wil, z. i., *geene* herziening, omdat zonder dit offer die herziening onmogelijk is.

Een ander punt betreft de Raad van *State*. Spr. is vóór het behoud van dat collegie, beter zamengesteld zal het een blijvend licht zijn voor eene weifelende regering. Hij alleen kan de bewaarder zijn van de legislative en administrative traditie, de legislative eenheid; elk nieuw opgekomen Ministerie brengt niet altoos wetgevende bekwaamheid mede. Hij acht dus die instelling noodig en nuttig.

Spr. is thans gekomen aan het derde punt van bezwaar, de vrijheid van godsdienst. Hij zou dat punt welligt onaangeroerd hebben gelaten, als de Spr. uit Gelderland, die gisteren het woord voerde, hem het spreken niet had opgelegd. Die Spr., zegt hij, blijft vooral kleven aan het regt van placet als aan een anker van staatsheil, en hij vergeet, dat dit anker zou de zijn een ondragelijk juk en voor de Regering en voor twaalf maal honderd duizend ingezetenen van den Staat; voor de Regering; want met levendige en warme kleuren heeft hij zelve het gevaarlijke geschetst van het wapen, dat gij ze in de hand wilt geven: de Redenaar zal daar niets bijvoegen; als men die waarheid niet zien wil, dan is men opzettelijk blind. Ondragelijk juk voor de katholijke Nederlanders: Waarom? omdat het hunne godsdienst plaatst onder eenen eeuwigdurenden argwaan en veroordeeling; het placet is voor hen *une loi des suspects*.

Waarom nog meer? Omdat men vrij zal heeten, en toch slaaf zijn van de willekeur der Regering en der wetgeving. Die toestand is de ergste dien men iemand kan opleggen.

De Redenaar heeft het bij eene andere gelegenheid gezegd: vrijheid en preventief toezigt zijn twee denkbeelden, die niet vereenigbaar zijn; waar het laatste is, kan de eerste niet zijn. Het placet doodt de katholijke vrijheid, zoo als de censuur zou dooden de vrijheid van drukpers. Met het placet zal de katholijke godsdienst in Nederland zijn getolereerd, meer niet; de vrijheid zal haar zijn ontzegd.

En zult gij, vraagt Spr., in den tegenwoordigen tijd aan uwe katholijke landgenooten die vrijheid ontzeggen in een Staat, die tachtig jaren streed voor de vrijheid van godsdienst? Nederland zou alzoo het beginsel verzaken, waaruit het ontstond, juist op het oogenblik waarin datzelfde beginsel overal elders doordringt en gehuldigd wordt. Hoe men er in Pruissen over denkt, heeft men gisteren gehoord.

Op den Nederlandschen bodem intusschen is minder dan elders de gedachte te verduren, dat men niet vrij is in zijne godsdienst.

Maar waarom toch wil men nog in de 19e. eeuw, in die eeuw, die men eenmaal de eeuw der vrijheid en der omwentelingen om de vrijheid noemen zal, die middeneeuwsche sterkte, zoo als een voornaam, opregt en gemoedelijk protestantsch schrijver ze dezer dagen noemde, behouden? Waarom wil men zich nu nog verschansen achter eene versletene en anachronistische veste? Als de kundige en waarheidlievende Da Costa te vergeefs de vrijheid zal hebben gezocht, wat zal hem dan overblijven, anders te denken, dan dat men die sterkte wil behouden om der verdrukking wille? Men vreest Rome, zegt men, maar noch de drie en dertigjarige geschiedenis van het Nederl. koningschap, noch de achttienjarige van het vrije Belgie wettigt in het allerminste die vrees.

Gij vreest Rome, en gij vergeet, dat van Rome uitging de stem der vrijheid en de stem des vredes.

Laat ook van u uitgaan de stem der vrijheid, en de stem des vredes zal uitgaan van het volk.

Met de vrijheid: vrede, eendragt en waarachtige verdraagzaamheid; zonder de vrijheid: onrust, tweedragt, en diepe kloven. Uwe keuze, dunkt mij, E. M. HH. kan niet twijfelachtig zijn.

Het is hier de plaats, zegt Spr. om te antwoorden op eenige uit de vele gezegden van den Spr. uit Gelderland (de heer *van Dam van Isselt*). Ik geloof dat de improvisatie hem woorden heeft in den mond gelegd, die het schrift zoude hebben geweigerd op te nemen uit zijne pen. Ik zal dat euvel voorkomen; doch, wat er van zij, die Spr. heeft in mijne schatting een gevaarlijk zaad geworpen op het veld dezer discussie. Ik zal trachten het niet verder te doen ontkiemen; want de vruchten van dat zaad zouden noodlottig kunnen worden voor de eendragt.

Maar, ik mag niet onbeantwoord laten alles wat door dien Spr. is gezegd. Ik eerbiedig zijne overtuiging maar de redenen, die hij er voor gaf, mag ik niet onbeantwoord laten.

Op mijnen mond lag de glimlach die Z. E. M. heeft geërgerd; maar had ik niet het regt met een glimlach te hooren aanvoeren, in een zoo gewigtig en ernstig onderwerp als het tegenwoordige, het gezag van een ongekend persoon, die den geestelijken stand heeft verlaten en daardoor reeds ontrouw werd aan zijne roeping, aan zijn karakter en aan zijne godsdienstige beloften? Als zulke mannen, als zulke brochure-schrijvers, om niet te zeggen pamphlet-schrijvers, de autoriteit moeten worden ter beslissing van politico-godsdienstige vraagpunten en van Katholijke belangen, ongelukkig dan de staatkunde van Nederland, ongelukkig het katholicisme aldaar.

„Het loslaten van het placet legt de grond tot omverwerping van den Staat," zoo zeide die Spreker.

Verschrikkelijke beschuldiging tegen het Katholicisme; want zijne hand moet dan altijd gereed staan om den Staat te ondermijnen, om zijne grondslagen te breken en hem te doen vallen. Als dat waar is, E. M. H., ban dan het Katholicisme uit den Staat; want tot uw eigen behoud moogt gij het er niet langer in dulden; want het placet zal en kan het niet beveiligen. Als het waar is, ik ben met u bereid dat banvonnis uit te spreken.

„Zij, die overal elders zijn gebannen (zeide die Spreker ook), hebben zich hier meer en meer gevestigd en het zaad gestrooid van tweedragt."

Altijd en overal de Jezuiten, want immers deze heeft Spr. bedoeld. Het is eene leus, eene mode, een wachtwoord geworden, alles te stellen op de rekening der Loyolisten. De geschiedenis zal eenmaal uitspraak doen over het al of niet regtmatige van die leus.

Maar ik vraag, wat toch hebben de Jezuiten te maken met het vraagstuk van het placet? En waar is het bewijs van het gezegde des Sprekers? Waar is die groeijende gevaarlijke legio? Waar heeft zij zich gevestigd, want ik voor mij verklaar, met de hand op het geweten, dat in 10, 20, 30 jaren tijds geen enkele Jezuit meer dan vroeger door den Nederlandschen bodem wordt gedragen.

Zaad van tweedragt; maar waar is dat gestrooid, stelselmatig gestrooid door de hand die de Spreker bedoelde? Ik weet het niet; ik verklaar ook dit niet de hand op het geweten. Dit alleen weet ik, dat het met milde hand is gestrooid in eenen *Kerkbode*, in eenen *Fakkel*, en dat menige lasterlijke aantijging tegen Katholicisme en Katholijken hare plaats vondt in een maandschrift, dat uit eene pen vloeide, die een *Alphonse Karr* niet tot de zijne zou hebben gemaakt.

Men heeft voorts een dagbladschrijver dien niemand kent, in zijne uitspattingen die ieder katholijk afkeurt, als den toetsteen aangegeven van het katholicisme. (*de Catholijke Stemmen*) Wie het katholijk beginsel, wie de katholijke liefde beoordeelt uit zulk geschrijf, zoekt niet de wetenschap, waar zij ligt. Hij staat gelijk met dengeen die zijn drinkwater haalt uit een modderpoel, uit een moeras. Als uw *Kerkbode* als uw *Fakkel* voor den Katholijk den toetsteen moeten zijn van het protestantismus, dan bleef hem geen andere keuze over dan vaarwel te zeggen aan zijn vaderland; want noch vrijheid, noch vrede, noch liefde konden wonen op zijn bodem.

„De Roomsche kerk is de meest aanmatigende van alle kerken heeft men gezegd."

Als *Kerk* meent de R. kerk te zijn in de waarheid; dit meent immers ook de Protest. kerk. Iedere waarheid is aanmatigend in eenen zedelijken zin. Als zij dit niet is, houdt zij op eene overtuiging te zijn. Maar, die aanmatiging krenkt niemands regten. Zij eerbiedigt elks overtuiging maar tracht de hare mede te deelen. In dien zin is de R. kerk aanmatigend; maar in dienzelfden zin is het immers ieder andere kerk, is het immers elke wetenschap. Eene andere aanmatiging, eene aanmatiging waarmede het staatsbelang heeft te maken, ontken ik bij de kerk waartoe ik behoor.

En waar is zij dan, die aanmatiging, die gij ducht? waar vertoont zich die kerk aanmatigend op het politiek terrein? Wijs mij in onzen tijd (want daarvan kan thans hier alleen meer sprake zijn,) toon mij uit de katholijke hierarchie uitgaan één stuk zoo aanmatigend als het beruchte adres der synode?

„Het is met de verdraagzaamheid zoo verre gekomen, dat men zich afvraagt tot welk kerkgenootschap behoort gij?" Dit was ook een punt door dien Spreker aangevoerd.

Ik zal niet onderzoeken aan welke zijde die vraag het meest gesteld wordt, maar als ik de dagbladen in hare aanvallende kolommen naga, dan durf ik vragen waar is de schaal het zwaarst? Waar men verder die vraag doet weet ik niet; alleen weet ik, dat men ze vroeger deed aan de ministeriën en in al hare bureaux. Ik hoop en vertrouw dat men die vraag voortaan zal verbannen; want zij was de grond van politieke uitsluiting en politiek onregt.

Diezelfde Spreker betuigde ten slotte dat al wat hij gezegd had geschiedde in het waarachtig belang der katholijken. Ik zal daarop slechts dit antwoorden: *non tali auxilio nec defensoribus istis.*

De Spr. komt alsnu terug op het onderwerp der beraadslaging, om nog een woord te zeggen over de vrijheid van onderwijs en het regt van vereeniging.

De vraag van het onderwijs lost zich eenvoudig op in deze: heeft de Staat het regt van monopolie, of rust op hem de verpligting alleen, dat er van zijnentwege gelegenheid zij tot het ontvangen van goed, degelijk en aanstootmijdend onderwijs.

Door het onderwijs-monopolie grijpt gij in het regt van den vader, in de vrijheid van het godsdienstig begrip; gij beheerscht in plaats van te leiden, gij deelt wat ondeelbaar is: onderwijs en opvoeding. De natuurwet geeft regten aan het vaderschap; zij en de godsdienst leggen aan diezelfde vaderschap verpligtingen op.

Door een uitsluitend staats-onderwijs vernietigt gij die regten en maakt de pligts-vervulling onmogelijk. Beide zijn daden van tyrannie, die de bevolking in eeuwigdurenden strijd plaatst tegenover haren beheerscher.

Het is niet de vraag van belang, maar van regt; belang kan nimmer de overheersching wettigen. Als dat kon, ware het gedaan met alle vrijheden en regten.

Met uw openbaar onderwijs, geplaatst naast het vrije bijzondere, heeft de staat zijn regt gehandhaafd en zijne verpligting vervuld; met het monopolie heeft hij natuur-regten gekrenkt en natuur-pligten onmogelijk gemaakt.

Men vraagt vrijheid op het gebied der stoffelijke belangen, en op dat der zedelijke en godsdienstige eischt men dwang en monopolie; grooter inconsequentie, grooter onregt is niet denkbaar.

In die weinige opmerkingen ligt de oplossing van het gansche vraagstuk; waar eerbied is voor de heiligste regten, kan de vrijheid van onderwijs niet langer een vraagstuk zijn. Gij zult uitmaken, E. M. H., dat die vrijheid te lang onder beslag lag en dat eindelijk de tijd is gekomen, om dat beslag op te heffen en om regt te doen aan wie regt toekomt. Gij zult daardoor een zaad van den Nederlandschen bodem hebben weggenomen, dat in zijne ontkieming eenmaal kon worden een boom des kwaads, die de vrucht der omwenteling kan voortbrengen. Daarna verdedigt Spr. breedvoerig het regt van vereeniging, dat reeds een uitvloeisel is der natuurwet, de grenzen van dat regt mogen geen andere zijn dan de handhaving van de openbare orde, dan is de maatschappij in haar belang en in haar regt verzekerd. Een stap buiten dat terrein is eene daad van willekeur en regtskrenking.

Hiermede de voorname punten afgehandeld hebbende, wil Spr. over ondergeschikte punten heen stappen; want of het gering is er aan te gemoet gekomen, òf heeft ze bevredigend opgelost.

Aan het slot zijner rede spoort Spr. zijne medeleden en aan „om een offer van persoonlijk gevoelen en eigene meening veil te hebben ter bevordering van eendragt en tot waarachtig heil van het vaderland.

Hij doet dit volgaarne, vooral als hij bedenkt dat achter deze herziening welligt de vraag staat van rust of van omwenteling, en dat de gansche natie angstig wacht naar de beslissing welke hier genomen zal worden.

De heer *Romme* herinnert de geestdrift, waarmede het rapport der commissie tot herziening der Grondwet is begroet geworden; men heeft daarin gezien het plechtanker van Neêrlands vrijheid en volksgeluk. Spr. zegt, dat, in het begin dezes jaars, de gedaante der aarde als geheel veranderd werd; in drie dagen verdween eene der magtigste dynastiën van Europa als ..... Geen rijk in ons werelddeel, dat niet den tegenschok dier gebeurtenis heeft gevoeld. Zij heeft aan vorsten en volken de noodzakelijkheid doen inzien, van zich aan elkander te sluiten, om de vernielende beroeringen, van de eerste wereldstad uitgegaan, te verhoeden; beide hebben begrepen, dat, van nu af, de verhouding tusschen de gebieders en de natiën waarheid behooren te zijn, dat die, welke niet al de volksvrijheden duidelijk en ontwijfelbaar waarborgden, moesten worden herzien. Spr. waarschuwt, op grond der geschiedenis, tegen verdeeldheid. Hij ... toe, dat op den weg, dien het rapport der commissie m... loopen, de harmonie van het constitutionnele stelsel be... den; dat er ook, om de verschillende gevoelens te vereenigen, ... langer hoe meer aan de regeling der wet is overgelaten; ... daarvan zij, de groote vrijheids-beginselen, de beginselen ... op het volk prijs stelt, hebben daarin eene plaats blijven ... den, als daar zijn de regtstreeksche verkiezingen, het ... regt van vereeniging en vergadering, de vrijheid van godsdienst en van onderwijs. Op die regten kan, bij de regeling van ... zelver uitoefening, werkelijk worden geïnfluenceerd, doch ... heid voor allen zal daarbij toch steeds de grondslag moeten ... Na de uitmuntende rede van den voorgaanden Redenaar zal ... zich onthouden eenige gezegden op te nemen. Hij zou ... getrokkene niet voor het behoud der Eerste Kamer of ... Raad van State zijn. Hij acht den raad, ingewonnen van ... looze burgers, vaak wel zoo goed als die van vaste collegiën ... ondervinding heeft het geleerd, daar de kroon het oordeel ... tegenwoordigen voorzitter van den ministerraad, destijds ... loos burger, inriep, met dat gunstig gevolg, dat, door ... trouwen, hetwelk hij bij de Natie genoot, het aan zijne ... brokene en onvermoeide pogingen te danken is geweest, dat ... rust en orde behouden zijn gebleven. Spr. meent, dat, ... Lodewijk Philips den raad opgevolgd had van een zijner ... met den toestand van Frankrijk des oogenbliks bekend, ... keur van dien van een kundig en uitstekend minister, bij ... delijk nog op den troon der Franschen zou zijn gezeteld ... meent, dat althans in de hoofdzaken aan de algemeene ... en behoeften voldaan zal worden, en hoopt de gunstige ... volgen van de herziening.

De heer *van Panhuys* zal op weinige uitzonderingen na aan de meeste der gedane ontwerpen zijne goedkeuring hechten.

De heer *Scheers van Harencarspel* verklaart, dat de meeste der hoofd-veranderingen in de Grondwet, met zijne zienswijze overeenkomen. Nopens sommige punten zijn bij hem nog bezwaren overgebleven. Zij hebben betrekking tot de regtstreeksche verkiezingen en het regt van vereeniging. Hij dringt bij deze gelegenheid krachtig aan op bezuiniging en vereenvoudiging. Hij zal, voor zoo veel noodig, zijne bezwaren doen kennen, die hij tegen eenig ontwerp hebben mogt.

De heer *Hiddema Jongsma* kan niet aannemen: 1°. het stelsel van regtstreeksche verkiezingen, vooral niet, wanneer de Eerste Kamer op geene andere grondslagen, dan de voorgedragene, wordt gevestigd. Aan een verkiezings-stelsel met éénen trap had hij verre de voorkeur gegeven; en 2°. kan hij niet toetreden aan de bepalingen waarbij afstand wordt gedaan van het regt van placet. Tot vernietiging van dat noodzakelijk regt des Konings kan hij niet medewerken.

De heer *Bots* kan zich met de meeste der gedane voorstellen vereenigen. Ook hij zal nopens vele punten zijne bijzondere meening ten offer brengen. Gaarne had hij gewenscht, dat er meer ware gedaan op den weg van bezuiniging en vereenvoudiging. Slechts aan één ontwerp kan hij zijne goedkeuring niet geven, dat namelijk van de defensie, waarin bepalingen voorkomen nopens de verpligte zeedienst, die strijdig zijn met onze zeden en waardoor de last der nationale militie waarlijk ondragelijk worden zou. Hij acht het regt van placet strijdig met de vrijheid van godsdienst, waarop 1,200,000 ingezetenen den hoogsten prijs stellen en die zij zich tot geen prijs zouden laten ontnemen. Hij hoopt, dat de gedane voorstellen, worden zij aangenomen, zullen strekken tot bevestiging van orde en rust en tot bevordering van het waarachtig heil des lands.

De heer *Gevers van Endegeest* is mede bereid offers zijner bijzondere meening te brengen. Met de meeste der gedane voorstellen zal hij zich kunnen vereenigen. Het is tijd dat deze Kamer, ten onregte miskend en verguisd, verdwijne en geen dag langer blijve bestaan dan volstrekt noodzakelijk is. Het is te hopen, dat de nieuwe Grondwet eene nationale kracht aan de Als de zeeman zijn schip op de bruischende golven verlaat en er storm woedt, dan vraagt hij niet: van waar komen wij, of waar bevinden we ons, maar zijn eenig verlangen is, het schip te doen stevenen en zeilen naar de haven, die hij voor zich ziet.

De heer *de Jong van Beek en Donk* had gaarne eenige veranderingen in de ontwerpen verlangd, die hij echter thans ten offer brengen zal. Ten aanzien der hoofdstukken nopens de Provinciale Staten en de defensie heeft hij echter bezwaren, die hem tot hiertoe onoverkomelijk toeschijnen.

De heer *Timmers Verhoeven* zal aan vele punten toegeven, ten gevolge van de veranderingen, die in sommige bepalingen gebragt zijn: het regt van vereeniging, de verkiesbaarheid voor de Eerste Kamer en het onderwijs, doch nopens het placet kan hij zijn gevoelen, in het vorig jaar ontwikkeld, niet ten offer brengen. Hij is wel voor bezuiniging, maar niet op de inkomen der Kroon, waaraan men haren luister niet ontnemen moet.

De heer *Luijben* herinnert aan zijne stemming over de Grondw.-herz. in 1840; die herziening beteekende niets. Spr. stemde daartegen om meer afdoende wijzigingen te erlangen. Hij ontveinst het niet dat hij bij den kort daarop gevolgden troonafstand van Willem I van diens opvolger eene ruimere herziening heeft tegemoet gezien. Willem II heeft zooveel hij kon aller vrijheden en regten beschermd. Het heeft gewis niet van Z. M. afgehangen dat niet eene algemeene tevredenheid alom in het Rijk is verspreid geworden en onafgebroken heeft bestaan. Spr. heeft vertrouwd op de vervulling van de belofte, door Z. M. gedaan, om, ten tijde als de noodzakelijkheid zou gebleken zijn, tot de herziening over te gaan. Spr. heeft zich destijds tegen het initiatief der Kamer verklaard, en de ondervinding van de jongste jaren heeft getoond dat hij niet verkeerd heeft gedaan. Spr. zegt, dat de tijden van spanning, waarin men zijne geloofsgenooten verguisde in allerlei walgelijke pamphletten, weinig geschikt was geweest voor eene Grondwet-herziening. Hij wijt de ontaarding van eene polemiek, die zoo zeer vereischt wordt dat met bezadigdheid worde gedreven, in twistgeschrijf, aan de hevigheid van den aanval.

Nu is het voorstel tot herziening van ons staatsverdrag uit eene andere bron ontsproten; nu bestaat er wel spanning, maar die is minder dreigende, omdat het volk de verzekering heeft dat èn de koning èn het opgetreden kabinet de bewijzen hebben geleverd, dat zij aan de zedelijke verlangens der natie willen toegeven. Het hangt dus alleen van de Staten-Generaal af om die spanning voor altijd te doen ophouden. Met den wensch om tot dit laatste krachtdadig mede te werken kan Spr. den teugel vieren aan het verlangen, dat hij gedurende jaren moest onderdrukken met gevaar om voor onvrijzinnig te worden gehouden. Nu zal hij gaarne het zijne toebrengen om de Grondwet te wijzigen. In de groote beginselen, vrijheid voor allen en in alles is hij het eens. Waar het de hoofdbeginselen geldt, zal Spr. over de ondergeschikte bedenkingen henen stappen, en zijne bijzondere meening aan het algemeen belang ten offer brengen: indachtig dat het Nederlandsche volk niet langer verstoken mag blijven van regten, waarop het eene onbetwistbare aanspraak heeft en welker toekenning en verwezenlijking dat volk met zulk voorbeeldeloos geduld heeft verbeid.

Na nog in eenige beschouwingen te zijn getreden, zegt Spr. dat hij zijne rede zou kunnen eindigen, ware het niet dat een geacht Redenaar uit Gelderland zich gisteren, zeker in het vuur der improvisatie eenige woorden had laten ontvallen, welke hij zich ver ligt rekent op te nemen en te wederleggen. Die Redenaar kon niet toestemmen dat de Regering het placet loslate, dat is met andere woorden gezegd: dat hij aan die Nederlanders, die de R. K. godsdienst belijden, geene vrijheid van godsdienst geven wil. Ik zeide het, zoo vervolgt de heer Luyben, bij eene vroegere gelegenheid, door het vasthouden van het regt van placet klemt gij het katholijk begrip, dat in zaken van geloofsleer en kerkelijke tucht den Roomschen Stoel als eenig bevoegden wetgever erkent, in kluisters, en beneemt gij uwe katholijke landgenooten een regt door welks gemis, de vrijheid van godsdienst voor hem wordt gedood. Mijn geachte ambtgenoot ziet dit niet in; want, was hij er van overtuigd, dan geloof ik niet dat hij langer op het behoud van het placet zou aandringen, omdat ik het er voor houden moet, dat ook hij aan mij en mijne geloofsgenooten vrijheid van godsdienst gunt.

Het schrikbeeld voor mannen die uit andere landen verjaagd zijn, die hier (zegt hij) verkeerde en de maatschappij omverwerpende leerstellingen zouden verkondigen, doet hem naar het behoud van het *Placet* verlangen. Maar, gesteld dat eenige van die mannen zich in Nederland vestigden, kan men dan in redelijkheid aannemen, dat zij hier zouden kunnen bewerken, dat uit Rome bullen of breven aan de geestelijke overheid in Nederland werden gezonden, welke gevaarlijk voor den Staat zouden zijn? In allen geval zeide die Spreker kan men gevaarlijke verordeningen ontvangen, deze niet dadelijk afkondigen, maar ze laten liggen om daarvan later gebruik te maken. Het smart mij, dat ik het moet opmerken, dit heeft Z. E. M. ontleend aan een vlugschrift van een R. K. priester, van een herder die zijne kudde heeft verlaten; van een priester, die in datzelfde vlugschrift zegt: dat het eerbiedwaardig hoofd der R. K. Kerk, Pius IX, zich aan het hoofd der revolutiemannen gesteld, de Republiek geheiligd, het zwaard van Karel Albert gezegend en zijne handen *misschien zonder het te willen*, met het bloed van duizende slagtoffers bezoedeld heeft. *Misschien zonder het te willen*, zegt hij: Hij stelt dus de mogelijkheid dat de voortreffelijke Pius IX *wetens* en *willens* zijne handen met menschenbloed heeft besmet. Hoe laaghartig en hatelijk is deze stelling! Een geestelijke, die op zulke wijze het hoofd der kerk, waartoe hij niet alleen behoort, maar in welke hij eens en nog niet lang geleden bedienaar des Godsdienst was, durft beleedigen is waarlijk geen gezag, waarop men zich tot staving van zijn gevoelen, in zulke tedere zaak veilig beroepen kan. Nu die Spreker de bron kent, waaruit hij heeft geput, vertrouw ik ook, dat hij daaraan geene verdere argumenten zal willen ontleenen ter bestrijding eener vrijheid, welke zijn hart ons niet weigeren kan.

Een geacht redenaar uit Noord-Braband (de heer Sasse van IJsselt) heeft geprotesteerd tegen een gezegde van denzelfden ambtgenoot, dien ik hier bestrijd, dat namelijk de *Catholijke Stemmen* het orgaan zouden zijn van de *Roomsch-Katholijke partij* in Nederland. Dit heeft de redenaar uit Gelderland gereleveerd en verklaard dat hij zulks niet gezegd, althans niet gemeend heeft; dat hij die *stemmen* heeft genoemd het orgaan der *Ultramontaansche partij* alhier. (*) Hij ziet tusschen Katholijken en Ultramontaansche partij een groot onderscheid. Katholijken eert hij; Ultramontanen acht hij zijne verachting waardig.

Ik intusschen, zoo vervolgt Spr., en duizenden mijner geloofsgenooten, kennen dat onderscheid niet. De opregte Katholiek is ultramontaan in den zin als ik voorop stelde, dat hij namelijk in zaken van zijn geloof en kerkelijke tucht den H. Stoel te Rome alleen en uitsluitend als bevoegden wetgever erkent. Is dus de redactie der *Catholijke Stemmen* het orgaan der Ultramontaansche partij, dan is zij het ook van de Katholijke partij in Nederland. En dit spreek ik met mijnen ambtgenoot uit N.-Braband op de stelligste wijze tegen; althans die *Stemmen* worden niet als zoodanig orgaan door ons erkend.

Men moge met den R. K. priester A. H. Albert, voorheen pastoor te Hillegom, denken en zeggen, dat door het regt van *placet* niet te handhaven, de naneef van Willem de Zwijger afstand doet van een der schoonste voorregten van de Kroon, ik zeg dien doorluchtigen en grootmoedigen naneef daarvoor dank. Ik zegen den dag, waarop hij dien knellenden band, dien de vrijheid van mijne godsdienst zoo onregtmatig geboeid hield, heeft geslaakt. Ik zegen den dag, waarop het vrijzinnig kabinet, dat thans aan het landsbestuur is geplaatst, den knoop heeft doorgehakt, en zich boven alle vooringenomenheid tegen de vrije uitoefening van elke godsdienst in dezen Staat heeft verheven, en hoop dat ook mijn ambtgenoot uit Gelderland eenmaal dien schoonen dag zegenen zal.

Ik eindig met den wensch, dat al de hoofdstukken, welke een of meerdere hoofdbeginselen behelzen, spoedig en met eene aanzienlijke meerderheid door deze Kamer worden aangenomen. Ik wensch dit voor het belang van het Nederlandsche volk.. Ik wensch het voor het behoud van de rust in het Vaderland.

De discussiën worden alsnu verdaagd tot morgen (Vrijdag) ten 11 ure.

Het dezer dagen ingekomen ontwerp tot voorziening in de uitgaven voor de droogmaking van het Haarlemmer meer luidt als volgt:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat bij de wet van den 22 Maart 1839 (*Staatsblad* No. 7) magtiging is verleend, om, op de daarbij vermelde voorwaarden, ter bestrijding van de kosten van bedijking en droogmaking van het Haarlemmer-meer, eene geldleening te openen van *acht* millioen gulden;

dat werkelijk *vier* reeksen van deze geldleening, ten gezamenlijken bedrage van *zeven* millioen gulden, op den bij de wet voorgeschreven voet, zijn uitgegeven;

dat thans de behoeften van het werk het plaatsen van eene nieuwe reeks vorderen, doch de bestaande omstandigheden reden geven om te vreezen, dat het plaatsen van die reeks met toezegging der rente bij de voormelde wet bepaald, voor het oogenblik zwarigheid zal ontmoeten;

dat het daarom raadzaam is een ander middel aan te geven, om in de voormelde behoeften te voorzien,

zoo is het dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg van de Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Tot het vinden der gelden voor dit jaar nog benoodigd tot het voortzetten der droogmaking van het Haarlemmermeer zal over het fonds, aangewezen bij art. 1 der wet van 22 Maart 1839 (*Staatsblad* No. 7), kunnen worden beschikt tot een beloop van 500,000 gulden.

Art. 2. Het bedrag der geldleening bij die wet toegestaan, wordt in dat geval verminderd met dezelfde som, die, krachtens art. 1 dezer wet, door de daarbij toegestane beschikking zal zijn verkregen.

Ter Algemeene Rekenkamer zijn op nieuw overgebragt voor eene som van ƒ 1.800.000 aan ingetrokken muntbiljetten van ƒ 500, ƒ 100 ƒ 10, zoodat er thans, met inbegrip der reeds vermelde som van ƒ 18 189.000, voor ƒ 19.989.000 aan muntbiljetten is ingetrokken.

(*) In ons nummer van gisteren (kolom 5 regel 61) is iets uitgelaten. De zin behoort te zijn aldus: De heer *van Dam van Isselt* verklaart niet te hebben gezegd of althans niet te hebben bedoeld, dat de *Cath. Stemmen* zouden zijn het orgaan der Katholijken, maar wel dat zij zijn het orgaan der Ultramontanen.

PETITIES.

In de zittingen van 9, 14 en 16 *Augustus zijn ingekomen*

51 PETITIES

En is verslag gedaan van

	97	liberale pet. met	5592	onderteekeningen
	73 anti	» »	2114	»
Totaal	729	liberale pet. met	62914	onderteek.
	466 anti	» » »	16747	»

Heden verzenden wij eene liberale petitie van Rotterdam met 51 onderteekeningen.

N° 416 Hoofdplaat 171 N° 424 [illegible] 44
19 Aardenburg ~~104~~ ~~830~~ [illegible] 21

Sedert de mededeeling in de *Staats-Courant* van den 8 dezer, zijn bij het departement van Binnenlandsche Zaken omtrent den toestand van het aardappelgewas de volgende berigten ontvangen:

In Noord-Braband, wat de zandgronden betreft, vertoont de ziekte, zich wel is waar in vele gemeenten op de stengels en bladeren; doch zij schijnt traag in haren voortgang. Zij heeft zich onder anderen in de gemeente Halsteren in hare volle kracht geopenbaard; men is aldaar niet zonder bekommering dat de oogst voor het grootste deel zal vernield zijn. In de landen van Heusden en Altena is het bederf in de aardappelen aanmerkelijk toegenomen, zoodat van onderscheidene velden, die in het laatst van Julij nog tierig en vol groeikracht stonden, het loof thans verwelkt en zwart is en de ziekte ook in den knol is overgeslagen; terwijl het bederf alle soorten van aardappelen, hoezeer in verschillende mate, heeft aangetast, en de zoogenaamde vianen of bruine Zeeuwen het meeste bederf vertoonen.

In Zuid-Holland wordt schier overal de ziekte in meerdere of mindere mate opgemerkt, doch het hevigst in Delfland en in het Westland, terwijl aldaar echter in het zeeduin nog vele velden gevonden worden, op welke de aardappelen in het geheel niet door de ziekte zijn aangetast, maar welig groeijen. In Rhijnland wordt de ziekte in minderen graad waargenomen dan in het vorige jaar. De vroege soorten hebben er weinig geleden, en de late zijn er zeer ongelijk door aangetast. In deze streek staat eene overgroote hoeveelheid aardappelen te veld en de prijzen zijn er tot nog toe niet hoog. In den Alblasserwaard en den lande van Gorinchem vertoont de ziekte zich meer in het loof dan in den knol. Zij maakt aldaar langzaam vorderingen; de vroege soorten zijn het meest aangedaan, terwijl de late over het algemeen zeer fleurig staan.

Men gelooft dat aldaar de ziekte minder hevig zal zijn dan in het vorige jaar.

In de Beijerlanden, lande van Strijen, Schieland en Zwijndrechtsche waarden is de ziekte sedert eenige dagen niet toegenomen, maar vertoont zich het gewas veeleer gunstiger, terwijl de rooijing, waarmede hier en daar begonnen is, zeer gunstig uitvalt en er maar weinige aardappelen door de besmetting zijn aangetast; zoogenaamde Zeeuwen of Rhijnburgers, welke vroeger aldaar in groote hoeveelheden gelegd werden, vindt men bijna niet meer, men poot thans geheel vreemde soorten, als: Zutphensche, Graafjes en gele Friesche, die zeer in smaak voldoen, en doordien zij vroeg gerooid kunnen worden, de arbeidende klassen in de gelegenheid stellen om vroeger goede aardappelen tegen meer matige prijzen te kunnen verkrijgen.

In Noord-Holland wordt de ziekte niet van genoegzaam belang geacht om vrees voor het gewas in het algemeen in te boezemen.

De aardappel in het duin en alzoo op hoogen grond geteeld, heeft niets van de ziekte te lijden gehad. De ziekte, voor zooveel zij in deze provincie bestaat, is het meest zigtbaar daar waar de vrucht op lagen grond staat en veel aan de nattigheid is blootgesteld geweest.

In de provincie Utrecht wordt de ziekte almede in meer of minderen graad waargenomen. De verschijnselen bestonden in het zwart worden en versterven van het loof; zulks ging daarna, echter niet overal, tot den knol over. Inzonderheid zijn aldaar de zoogenaamde roosjes en muizen door de ziekte aangetast.

In Groningen werden reeds op den 12 Junij eenige weinige sporen van de ziekte ontdekt; de ziekte ging toen zeer langzaam voort en wekte geene bezorgdheid. In de laatste helft van Julij, bij het toen invallend vochtiger weder, werd zij echter vrij algemeen. Van de vroege soorten heeft het loof veel geleden, maar de knol is meerendeels onaangetast gebleven.

Thans wordt evenwel het bederf ook in de latere soorten opgemerkt, hetgeen, naar men vreest, een nadeeligen invloed op den oogst vooral op de klei, zal uitoefenen.

In Drenthe heeft de ziekte zich mede in het loof geopenbaard, zoowel onder de vroegrijpe als onder de late soorten; het ergste onder de eerste.

In sommige gemeenten is het bederf ook onder de knollen ontdekt, hoewel daarvan in andere gemeenten nog niets is bespeurd.

BUITENLANDSCHE BERIGTEN.

FRANKRIJK.

PARIJS, 16 Aug. Frankrijk gaat eene nieuwe crisis van onrust, woeling en worsteling te gemoet. De dag van gisteren heeft veel vrees verwekt. De Bonapartisten zijn bijeen gekomen. Voor den dag van heden was de vrees maar waren tevens ook de militaire voorzorgen verdubbeld. Er zal wel niets kwaads gebeuren, doch men zal een ontwerp van demonstratie ter gunste van Italië in de lucht laten zweven 't welk de troepen op de been, en de bevolking in beweging zal houden. Ziedaar de tactiek der zamenzweerders. Desniettemin verzekert de *National* dat Parijs de rustigste stad ter wereld is.

de *National* wijdt een zeer lang artikel aan de discussie die geopend zal worden over het rapport der *enquête* en verklaart zich zoo uitdrukkelijk tegen die discussie, dat men veilig mag veronderstellen dat het bestuur daarvan eene kwestie van zijn bestaan zal uit maken.

De bijlagen tot dit rapport bedragen niet minder dan 3 kwarto-deelen elk van 500 bladzijden.

— De hertog van Montpensier koopt in Spanje veel vaste goederen aan. De minister van binnenlandsche zaken is naar Sevilië vertrokken om de officiele stukken te teekenen betreffende de geboorte van het kind der hertogin.

ENGELAND.

De *Times* zegt dat men aan Lord Palmerston regt moet laten wedervaren over zijne zienswijze betreffende de interventie in Italië. Hij heeft begrepen, zegt de *Times* dat men Oostenrijk niet minder kan aanbieden dan de grenslinie van de Adige, en hij is er in geslaagd het Fransch gouvernement over te halen, op dezen grondslag te onderhandelen. Wat Lombardije betreft, gelooven wij nog, dat Oostenrijk er geene groote waarde aan hechten zal het Milaneesche grondgebied te behouden zonder de vestingen Verona en Mantua. Maar het zal er nooit in toestemmen dat Lombardije met Piemont worde vereenigd, waardoor de overwonnen partij een zoo rijken buit zou verkrijgen, ontrukt aan hen, die dezen buit hebben vermeesterd. Wanneer dus Lombardije van Oostenrijk wordt afgescheurd, dan zal dit geschieden om een klein hertogdom te worden zonder eenige staatkundige beteekenis, en zijne onafhankelijkheid zal alzoo gekocht wezen ten koste van zijne welvaart.

DUITSCHLAND.

KEULEN, 17 Aug. Eergisteren heeft de plegtige wijding van het nieuw aangebouwde gedeelte van den Dom plaats gehad met gesloten deuren, terwijl de talrijke scharen der geloovigen rondom denzelven hunne beden en zangen hemelwaarts zonden.

Het was een verheven schouwspel toen de aartsbisschop aan het hoofd der negen bisschoppen, allen in gouden kasuifels rondom den Dom gingen om de heilige plaats in te wijden.

Men kan zich geen denkbeeld vormen van den godsdienstigen indruk dien deze plegtigheid maakte.

Na den statigen optogt werd er eene Mis van Haijdn uitgevoerd, in tegenwoordigheid van minstens 10,000 personen, die het geluk hadden gehad binnen het tempelgebouw te geraken.

Aan de armen der stad zijn 36 aam wijn rondgedeeld, terwijl elke flesch verzeld was van een pond worst met brood. Aan de vorstelijke tafel op den Gurzenich zaten 240 personen aan, terwijl nog 900 andere personen aan het feestmaal deel namen.

Men kan zich geen denkbeeld vormen van het ontzettend gejubel, toen de koning van Pruissen den aartshertog Johann een toast bragt, even min als toen deze dien wederkeerig toebragt aan Z. M. Na de toasten van den Aartsbisschop en de Heeren v. Soiron en v. Gagern, verlieten de vorsten met hun gevolg de feestzaal. Des avonds was de stad geheel en al geïllumineerd, hetgeen, na een zware onweersbui op den middag, thans bij het volle maanlicht den Dom in ongekende heerlijkheid deed schitteren. Inmiddels was er bij de vorsten op het slot Bruhl des avonds een feestmaal van 300 personen, waarna hunne Hoogheden de terugreis hebben aangenomen.

Gisteren is de derde dag van het feest gevierd met de zamenkomst van de leden der dombouw-vereeniging, en de afgezanten der hulpvereenigingen uit geheel Duitschland. Het feest werd geopend met de volkshymne van Magazzari aan Pius IX. De optogt was uiterst plegtig. Des middags had een uitmuntend concert 1300 personen vereenigd. Ten 10 ure begon er tot besluit der feestviering een bal, dat tot lang na middernacht voortduurde. In de laatste jaren heeft Keulen zeker nimmer zoo veel vreemdelingen binnen zijne muren gezien als in deze drie dagen. Hun getal wordt op meer dan 30,000 begroot.

Men meldt uit Apenrade dd. 14 Aug. De 2 nog bij de Deensche armee in Jutland aanwezige Sleeswijksche battaljons zijn in openbaren opstand getreden, zoodat men ze heeft moeten ontbinden, ontwapenen en naar Funen zenden. Bovendien moet, uitgezonderd bij eenige vrijcorpsen bij de hussaren en bij de jagers, de geest onder het Deensche leger doorgaans slecht en de moedeloosheid algemeen geworden zijn. Het berigt dat er nog 40.000 versche soldaten en daar onder ook Oostenrijkers in Sleeswijk zouden binnenrukken, heeft veel schrik veroorzaakt.

ITALIE.

Van het nieuwe ministerie te Rome is nog niets verder bekend dan de officieele benoeming van graaf Fabri: Mgr. Soglia, ofschoon door Mamiani op allerlei wijzen belaagd blijft uit bijzondere toegenegenheid voor Pius IX, zijne betrekking van Secretaris van staat bekleeden. Intusschen toont zich de Paus, door zijne kalme houding verheven boven alles wat hem omringt, terwijl allen die hem omgeven, zich bemoedigd gevoelen, en aan zijn voorbeeld krachten ontleenen om aan den bruischenden storm die om hem heen woedt, weerstand te bieden.

— De Kardinaal Marini, en de prinsen Corsini en Simonetti zijn als Commissarissen naar den generaal Welden vertrokken om hem aan te zeggen, dat indien hij het pausselijk grondgebied niet verliet, uit naam van den Paus aan Oostenrijk de oorlog zou worden verklaard.

Brieven uit Italië melden, dat de Oostenrijkers door het volk uit Bologna zijn verjaagd, waarna de stad een bombardement van drie uren had moeten doorstaan, dat veel schade heeft aangerigt. Karel Albert is naar Alexandria vertrokken. De vesting Peschiera, welks inname zooveel bloed gekost heeft, zou den 13 Augustus door de Italianen worden ontruimd, op bevel van Karel Albert. Aan de afgevaardigden van Genua zou de Koning hebben verklaard, dat hij Franrijks interventie had gevraagd, doch dat Engeland zich daartegen heeft verzet.

HANDELSBERIGTEN.

AMSTERDAM, 18 Augustus.

GRAANMARKT.

Tarwe schaars ter veil, hooger gehouden, echter weinig vraag bijzonder bleef de handel onbeduidend; 132 ℔ Gelders. *f* 254; 124 ℔ Gron. Smet *f* 225; 133 ℔ Rijn *f* 280.

Rogge ruim vorige prijzen met goede handel: 125, 128 ℔ Rostocker *f* 174, 180; 126 ℔ Deens. *f* 168, 117 ℔ Petersb. *f* 155; 120 ℔ Embder *f* 160; 128 ℔ p. Deens. *f* 176; 126 ℔ Geldersche *f* 180.

Garst aangenamer; 114 ℔ Deens *f* 174; n. Zeeuws. Wint. *f* 132.

Koolzaad. Polder £vl. 48; Stichts en Betuws 52; Oostvriesch 48; Elve 50. Op 9 vaten Olie dadelijk £vl. 57. *Lijnzaad* flaauwer; 108 ℔ Zweedsch *f* 217½. *Raapolie* op 6/w. *f* 35; Vliegend *f* 34¼; primo *Mei* ek. *f* 35; Sep. 33¾; Oct. *f* 34¼; Nov. *f* 36½; Dec. *f* 34½, ¾. *Lijnolie* per 6,w *f* 27¾; Vliegend *f* 26¾. *Hennepolie* per 6/w. *f* 36; *Raapkoeken* 60, 64. *Lijnkoeken* *f* 8, 10.

PRIJS-COURANT DER EFFECTEN.

			17 AUG. 4½ u. gebl.	18 AUG. 4 u.			geld
NEDERL., Werkel. Sch. à	2½	pCt.	44⅞	44$\frac{5}{16}$	à	44½	44$\frac{5}{16}$
Dito Dito	3	»	53	52½	»	52¾	52½
Dito Dito op resc.	3	»			»		
Dito Dito	4	»	69⅞	69	»	69½	69
O. I. Leening	4	»	68⅜		»		
Amortis. Syndic.	3½	»	72½	71	»	71½	71½
Handel-Maatschappij	4½	»	133		»		
Haarlemmermeer	4	»	91		»		
Aand. Rijn-Spoorweg	4½	»			»		
Aand. Holl. S. M.		»			»		
BELGIE,	4½	»			»		
Dito	2½	»	37½		»		
Dito bij Rotschild	2½	»	38		»		
SPANJE, L. bij Ard. van 85 £	5	»	8⅝	8$\frac{9}{16}$	»		
Dito Dito van 510 £	5	»	8½	8⅜	»		
Dito bij Dito oub. st.	5	»	8⅞	8$\frac{5}{16}$	»		
Dito	3	»	26¾		»		
Dito Binnenl. à 6 m.	3	»	18¼	18⅛	»	18¼	18$\frac{5}{16}$
Coupons Ardoins		»	7	6¾	»	6½	
Passive		»			»		
Deferred		»			»		
Fransche Uitgest.		»			»		
PORTUGAL, te Londen	3	»	17⅞		»		
Dito Dito	4	»	18⅞	18⅛	»	18⅞	18⅝
Dito Binnenl. à 1 Conto	5	»			»		
RUSL. Obl. H. 1798 en 1816	5	»	96¾	96¾	»	96⅞	96⅞
Dito Dito 1828 en 1829	5	»	96¼	96¼	»		
Ct. b. d. 1831 en 1833	5	»	85	85	»		
Dito bij Hope	4	»	76⅛	76		76¼	76¼
Dito bij Stieglitz en C°.	4	»	76	75⅞	»		
Cert. te Hamburg	5	»			»		
Inschrijving in Assignat.	6	»	59¼		»		
Cert. van dito	6	»	59½	59	»		
POLEN, Certific.	4	»	65		»		
Dito Aand. met Loten fl 300		*f*			»		
Dito Dito fl 500		»	117		»		
AMERIKA, Phil. Bank	6	pCt.			»		
Dito	5	»			»		
Dito Bank-Actiën			3$\frac{1}{16}$	3	»		

Oost., Met. 5 pc. 71, 72½, 71; 2½ pc. 37, ¾, ⅛; Obl g. bij Goll en C°. 5 pc 80; Braz. 5 pc. 72¼; 1843, 70¼.

Wisselkoers.

2/m. Parijs 56¼; Zigt Parijs 56¾; 2/m. Londen 11,87½; Zigt Londen 11,95; 2/m. Hamburg 35; Zigt Hamburg 35¼; 3/m Lissabon 40; 3/m. Porto 40; 2/m. Petersburg 1,76½.

ANTWERPEN, 17 Aug. Belg. leen. 2½ pc. 39⅛; 3 pc. —; 4½ pc. 71; Spanje Ard. 5 pc. 8¼.

MADRID, 11 Aug. Act. Sch. 3 pc. 19¼; id. 4 pc. 10; Uitgest. Sch. 3$\frac{11}{16}$; Coupons 7; Pass. Buit. Sch. —.

PARIJS, 16 Aug. Fr. 3 pc. 44,50; N. 3 pc. 72,00; 5 pc. 72,00; Schatkistb. 23,00; Bank-Actiën 1635; Belg. 18.. 5 pc. 78⅛; 1842, 5 pc. 78¼; 4½ pc. 71; 2½ pc. —; Nap. 5.. 75,00; Spanje 3 pc. —; Piem. leen. —,—; Rom. leen. ..

LONDEN, 16 Aug. Cons. op tijd 86 a 86⅛; Braz. 70 a .. 1829/39 69 a 70; 1843 — a —; Venez. 15 a 17; Uitg. 4½ .. Gren. 11½ a 12; Uitg 2¼ a 2¾; Denem. 3 pc 67 a 69; .. 2½ pc. 43¾ a 44½; id. 4 pc. 68½ a 69½; Mexico 16½ a 17; .. 30 a 33; Portug. 4 pc. 17½ a 18½; 3 pc. — a —; Rusl. 1822, 5.. 99 a 100; Spanje 5 pc. 11¾ a 12; id. 3 pc. 21¾ a 22; .. Passive 2¾ a 3.

WEENEN, 14 Aug. Met. 5 pc. 85; id. 3 pc. 51; Lo.. fl. 250, 95; id. fl. 500, 138.

BERLIJN, 16 Aug. Schuldbr. 3½ pc. 78; Loten .. Rusl. bij Stiegl. 4 pc 81; Pools 4 pc. 67½; Loten fl. 200, .. id. fl. 300, 88; id. fl. 500, 66½.

HAMBURG, 15 Aug. Rusl. Engels. leening 94¾; Cert. .. Stiegl. 4 pc. 75½; Spanje, Ard. 5 pc. 7½; id. Binnenl. 3 pc. ..

FRANCFORT, 16 Aug. Met. 5 pc. 76½; Bank-Actien .. Darmst. Lot. fl. 50, 63½; id. fl. 25, 21¼; Badensche .. fl. 50, 47; id. fl. 35, 27½; Nassaus. fl. 25, 21¼; Holl. 2½ .. 45⅝; W. S. 4 pc. 69; Sijndic 3½ pc. 68

ADVERTENTIEN.

Amsterdam, bij C. L. VAN LANGENHUYSEN, Drukker en Uitgever.